

Väljaandja:	Riigikogu
Akti liik:	seadus
Teksti liik:	terviktekst
Redaktsiooni jõustumise kp:	01.01.2020
Redaktsiooni kehtivuse lõpp:	Hetkel kehtiv
Avaldamismärge:	RT I, 07.03.2019, 4

Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus

Vastu võetud 13.03.2002
[RT I 2002, 29, 174](#)
 jõustumine 01.07.2002

Muudetud järgmiste aktidega

Vastuvõtmine	Avaldamine	Jõustumine
18.12.2002	RT I 2003, 4, 22	23.01.2003
11.02.2003	RT I 2003, 24, 148	17.03.2003
28.06.2004	RT I 2004, 56, 405	25.07.2004
15.06.2005	RT I 2005, 39, 308	01.01.2006
08.12.2005	RT I 2005, 68, 524	23.12.2005
14.06.2007	RT I 2007, 44, 316	14.07.2007
22.04.2010	RT I 2010, 19, 101	01.06.2010
17.10.2012	RT I, 01.11.2012, 1	11.11.2012
11.12.2013	RT I, 23.12.2013, 1	01.01.2014, osaliselt 01.01.2020
19.06.2014	RT I, 29.06.2014, 109	01.07.2014, Vabariigi Valitsuse seaduse § 107 ³ lõike 4 alusel asendatud ministrite ametinimetused alates 2014. aasta 1. juulil jõus olevast redaktsioonist.
13.04.2016	RT I, 06.05.2016, 1	01.01.2017
07.06.2017	RT I, 26.06.2017, 17	06.07.2017
20.02.2019	RT I, 07.03.2019, 1	17.03.2019

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Seaduse reguleerimisala

Käesolev seadus sätestab Riigikohtu kui põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu pädevuse, kohtusse pöördumise ja kohtumenetluse korra.

§ 2. Riigikohtu pädevus

Käesoleva seaduse alusel Riigikohus:

- 1) lahendab taotlusi kontrollida õigustloova akti või selle andmata jätmise vastavust põhiseadusele;
- 2) lahendab taotlusi kontrollida välislepingu vastavust põhiseadusele;
- 2¹) lahendab taotlusi anda seisukoht, kuidas tõlgendada põhiseadust koostoimes Euroopa Liidu õigusega; [[RT I 2005, 68, 524- jõust. 23.12.2005](#)]
- 3) lahendab taotlusi ja kaebusi Riigikogu otsuste peale;
- 4) lahendab kaebusi Riigikogu juhatuse otsuste peale;
- 5) lahendab kaebusi Vabariigi Presidendi otsuste peale;
- 6) lahendab taotlusi tunnistada Riigikogu liige, Vabariigi President, õiguskantsler või riigikontrolör kehtvalt võimetuks oma ülesandeid täitma;
- 7) lahendab taotlusi lõpetada Riigikogu liikme volitused;
- 8) otsustab nõusoleku andmise Riigikogu esimehele Vabariigi Presidendi ülesannetes kuulutada välja Riigikogu erakorralised valimised või keelduda seaduse väljakuulutamisest;

9) lahendab taotlusi lõpetada erakonna tegevus;

10) lahendab kaebusi ja proteste valimiste korraldaja toimingute või valimiskomisjoni otsuste või toimingute peale.

[RT I, 06.05.2016, 1- jõust. 01.01.2017]

§ 3. Asja läbivaatamine Riigikohtus

(1) Käesoleva seadusega Riigikohtu pädevusse antud asju lahendab põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium (edaspidi *kolleegium*) või üldkogu.

(2) Kolleegium vaatab asja läbi viieliikmelises koosseisus. Kaebuse või protesti valimiste korraldaja toimingute või valimiskomisjoni otsuse või toimingute peale vaatab kolleegium läbi vähemalt kolmeliikmelises koosseisus. Kui valimiste korraldaja toimingute või valimiskomisjoni otsuse või toimingute peale esitatud kaebuse või protesti läbivaatamisel kontrollib Riigikohus lisaks asjassepuutuva õigustloova akti või selle andmata jätmise vastavust põhiseadusele, vaadatakse asi läbi viieliikmelises koosseisus.

[RT I, 06.05.2016, 1- jõust. 01.01.2017]

(2¹) Taotluse anda seisukoht, kuidas tõlgendada põhiseadust koostoimes Euroopa Liidu õigusega, vaatab kolleegium läbi 5–9-liikmelises koosseisus.

[RT I 2005, 68, 524- jõust. 23.12.2005]

(3) Üldkogu lahendab põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi üleantud asja, kui kolleegium peab vajalikuks asja lahendamist üldkogus. Üldkogu lahendab Riigikohtu haldus-, tsiviil- või kriminaalkolleegiumi või erikogu üleantud asja, kui kolleegiumil või erikogul tekib põhjendatud kahtlus kohtuasja lahendamisel asjassepuutuva õigustloova akti, selle andmata jätmise või välislepingu põhiseadusele vastavuses.

(4) Ainult üldkogu lahendab taotluse tunnistada Riigikogu liige, Vabariigi President, õiguskantsler või riigikontrolör kestvalt võimetuks täitma oma ülesandeid, lõpetada Riigikogu liikme volitused või lõpetada erakonna tegevus.

(5) Üldkogu vaatab asja läbi vähemalt üheteistkümmeliikmelises koosseisus.

§ 3¹. Taotluse esitamine Euroopa Inimõiguste Kohtule

(1) Riigikohus võib inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 16 kohaselt taotleda oma menetluses olevas kohtuasjas, mille osalisel on inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 34 alusel õigus pöörduda kõnealuse kohtuasja lõppemisel oma õiguste väidetava rikkumise peale individuaalkaebusega Euroopa Inimõiguste Kohtusse, Euroopa Inimõiguste Kohtult nõuandvat arvamust inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis või selle protokollides määratletud õiguste ja vabaduste tõlgendamise või kohaldamisega seotud põhimõttelistes küsimustes.

(2) Taotlust tuleb põhjendada ning selles kirjeldada menetluses oleva kohtuasja asjakohaseid õiguslikke ja faktilisi asjaolusid.

(3) Riigikohus võib oma menetluse taotluse menetlemise ajaks peatada. Menetluse peatamine ei takista Euroopa Inimõiguste Kohtule taotlusest loobumise avalduse esitamist. Riigikohus uuendab menetluse pärast taotluse kohta nõuandva arvamuse saamist, taotluse rahuldamata jätmisest teadasaamist või taotlusest loobumist.

(4) Euroopa Inimõiguste Kohtu nõuandev aramus ei ole Riigikohtu jaoks siduv.

[RT I, 26.06.2017, 17- jõust. 06.07.2017, § 3¹ rakendatakse alates inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 16 Eesti suhtes kehtima hakkamise päevast.]

2. peatükk ÕIGUSTLOOVATE AKTIDE PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE

§ 4. Menetluse algatamine

(1) Riigikohus kontrollib õigustloova akti, selle andmata jätmise või välislepingu põhiseadusele vastavust põhistatud taotluse, kohtuotsuse või -määruse alusel.

(2) Taotluse võivad Riigikohtule esitada Vabariigi President, õiguskantsler, kohaliku omavalitsuse volikogu ja Riigikogu.

(3) Kohus algatab menetluse kohtuotsuse või -määruse edastamisega Riigikohtule.

[RT I 2005, 68, 524- jõust. 23.12.2005]

§ 5. Vabariigi Presidendi taotlus

Vabariigi President võib esitada Riigikohtule taotluse tunnistada Riigikogus vastuvõetud, kuid tema poolt väljakuulutamata seadus põhiseadusega vastuolus olevaks, kui Riigikogu on selle pärast uueks arutamiseks ja otsustamiseks saatmist muutmata kujul uuesti vastu võtnud.

§ 6. Õiguskantsleri taotlus

(1) Õiguskantsler võib esitada Riigikohtule taotluse:

- 1) tunnistada jõustunud seadusandliku või täidesaatva riigivõimu või kohaliku omavalitsuse organi õigustloov akt või selle säte kehtetuks;
- 2) tunnistada väljakuulutatud, kuid jõustumata seadus põhiseadusega vastuolus olevaks;
- 3) tunnistada jõustumata täidesaatva riigivõimu või kohaliku omavalitsuse organi õigustloov akt põhiseadusega vastuolus olevaks;
- 4) tunnistada alla kirjutatud välisleping või selle säte põhiseadusega vastuolus olevaks;
- 5) tühistada Riigikogu otsus seaduseelnõu või muu riigielu küsimuse rahvahääletusele panemise kohta, kui rahvahääletusele pandav seaduseelnõu, välja arvatud põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu, või muu riigielu küsimus on vastuolus põhiseadusega või Riigikogu on rahvahääletuse korraldamise otsuse vastuvõtmisel oluliselt rikkunud kehtestatud menetluskorda.

(2) Lõike 1 punktis 5 nimetatud taotluse esitab õiguskantsler 14 päeva jooksul vastava Riigikogu otsuse saamisest arvates.

[RT I 2005, 68, 524- jõust. 23.12.2005]

§ 7. Kohaliku omavalitsuse volikogu taotlus

Kohaliku omavalitsuse volikogu võib esitada Riigikohtule taotluse tunnistada väljakuulutatud, kuid jõustumata seadus või jõustumata Vabariigi Valitsuse või ministri määrus põhiseadusega vastuolus olevaks või jõustunud seadus, Vabariigi Valitsuse või ministri määrus või selle säte kehtetuks, kui see on vastuolus kohaliku omavalitsuse põhiseaduslike tagatistega.

§ 7¹. Riigikogu taotlus

Riigikogu võib esitada Riigikohtule taotluse anda seisukoht, kuidas tõlgendada põhiseadust koostoimes Euroopa Liidu õigusega, kui põhiseaduse tõlgendamine omab otsustavat tähtsust Euroopa Liidu liikme kohustuste täitmiseks vajaliku seaduse eelnõu vastuvõtmisel.

[RT I 2005, 68, 524- jõust. 23.12.2005]

§ 8. Nõuded taotlusele

(1) Taotlus peab olema põhistatud ning selles tuleb märkida põhiseaduse sätteid või põhimõtteid, millele vaidlustatav õigustloov akt, välisleping või Riigikogu otsus ei vasta.

(1¹) Riigikogu taotluses anda seisukoht, kuidas tõlgendada põhiseadust koostoimes Euroopa Liidu õigusega, peab olema esitatud põhjendus, miks taotluse esitaja peab vajalikuks küsida Riigikohtu seisukohta. Taotlus peab sisaldama viiteid seaduse eelnõu vastavale osale või sättele, samuti põhiseaduse sättele või põhimõttele, mille tõlgenduse kohta Riigikohtu seisukohta taotletakse.

(2) Taotluse allkirjastab esitaja ning lisab sellele vaidlustatava õigustloova akti, välislepingu või Riigikogu otsuse teksti või selle asjakohased väljavõtted ning muud taotluse aluseks olevad dokumendid.

[RT I 2005, 68, 524- jõust. 23.12.2005]

§ 9. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuotsuse või -määruse alusel

(1) Kui esimese või teise astme kohus on kohtuasja lahendamisel jätnud kohaldamata mis tahes asjassepuutuva õigustloova akti või välislepingu, tunnistades selle põhiseadusega vastuolus olevaks, või kui esimese või teise astme kohus on kohtuasja lahendamisel tunnistanud õigustloova akti andmata jätmise põhiseadusega vastuolus olevaks, edastab ta vastava otsuse või määruse Riigikohtule.

(2) Kohus lisab Riigikohtule edastatavale otsusele või määrusele selle resolutsioonis põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistatud õigustloova akti või välislepingu teksti või selle asjakohased väljavõtted.

[RT I 2004, 56, 405- jõust. 25.07.2004]

§ 10. Menetlusosalised

(1) Menetlusosalised on:

- 1) vaidlustatud õigustloova akti vastuvõtnud või andnud organ;

- 1¹) õigustloova akti vastu võtmata või andmata jätnud organ;
- 2) välislepingu vaidlustamise korral Vabariigi Valitsus;
- 3) kohtuotsuse või -määruse alusel algatatud menetluses kohtuvaidluse menetlusosalised;
- 4) kohaliku omavalitsuse volikogu poolt taotluse esitamisel kohaliku omavalitsuse volikogu;
- 4¹) Riigikogu poolt taotluse esitamisel Riigikogu;
- 5) õiguskantsler;
- 6) valdkonna eest vastutav minister;
- 7) Vabariigi Valitsust esindav minister.

(2) Õigustloova akti põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses küsib Riigikohus menetlusosalistelt arvamuse vaidlustatud akti põhiseaduslikkuse kohta. Riigikohus annab lõike 1 punktides 1, 1¹ ja 3 nimetatud menetlusosalistele võimaluse esitada Riigikohtule antud arvamuste kohta täiendav arvamus või selgitus.

(3) Riigikohus nõuab vajaduse korral õigustloova akti vastu võtnud või andnud, õigustloova akti vastu võtmata või andmata jätnud või välislepingu sõlminud organilt selgitust õigustloova akti või välislepingu või selle sätte kohta.

[RT I 2005, 68, 524- jõust. 23.12.2005]

§ 11. Puuduste kõrvaldamine ning taotluse või kohtulahendi läbivaatamatult tagastamine

(1) Kui taotlus ei vasta seaduse nõuetele, annab Riigikohus taotluse esitajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Kui taotluse esitaja ei ole määratud tähtjaks puudusi kõrvaldanud, tagastab Riigikohus taotluse läbivaatamatult.

(2) Taotlus tagastatakse läbivaatamatult selle esitajale, kui taotluse läbivaatamine ei kuulu Riigikohtu pädevusse.

(3) Kohtuotsus või -määrus tagastatakse läbivaatamatult, kui sellel puudub põhistus või kui kohus ei ole kohtuotsuse või -määruse resolutsioonis tunnistanud õigustloovat akti või selle sätet või õigustloova akti andmata jätmist põhiseadusega vastuolus olevaks.

[RT I 2004, 56, 405- jõust. 25.07.2004]

§ 12. Õigustloova akti jõustumise või välislepingu jõustamise peatamine

Riigikohus võib menetlusosalise põhistatud taotluse alusel või omal algatusel põhistatult peatada vaidlustatud õigustloova akti või selle sätte jõustumise või välislepingu jõustamise kuni Riigikohtu otsuse jõustumiseni.

§ 13. Asja lahendamise tähtaeg

(1) Kohus lahendab asja mõistliku aja jooksul, kuid mitte pikema aja kui 4 kuu jooksul, arvates nõuetekohase taotluse saamisest.

(2) Kohus lahendab § 6 lõike 1 punktis 5 nimetatud taotluse hiljemalt kahe kuu jooksul, arvates nõuetekohase taotluse saamisest.

§ 14. Asja lahendamise piirid

(1) Riigikohus ei ole asja lahendamisel seotud taotluse, kohtuotsuse või -määruse põhistusega.

(2) Asja lahendamisel kohtuotsuse või -määruse alusel võib Riigikohus tunnistada kehtetuks või põhiseadusega vastuolus olevaks õigustloova akti, välislepingu või selle sätte, samuti õigustloova akti andmata jätmise, mis on kohtuasja lahendamisel asjassepuutuv. Seejuures ei lahenda Riigikohus õigusvaidlust, mis kuulub lahendamisele haldus-, tsiviil-, kriminaal- või haldusõiguserikkumise asjades kohaldatavate kohtumenetluse sätete järgi.

(3) Riigikohtu kolleegiumi või erikogu poolt vastava menetlusseadustiku järgi määrusega üleantud asja lahendab üldkogu kõigis asjassepuutuvates küsimustes, kohaldades samaaegselt asja liigile vastavat menetlusseadustikku ja käesolevat seadust.

[RT I 2004, 56, 405- jõust. 25.07.2004]

§ 15. Riigikohtu volitused

(1) Asja lahendamisel võib Riigikohus:

1) tunnistada jõustumata õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks;

2) tunnistada jõustunud õigustloova akti või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks;

2¹) tunnistada õigustloova akti andmata jätmise põhiseadusega vastuolus olevaks;

3) tunnistada jõustunud või jõustumata välislepingu või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks;

4) tühistada Riigikogu otsuse seaduseelnõu või muu riigielu küsimuse rahvahääletusele panemise kohta;

5) tunnistada, et vaidlustatud õigustloov akt, õigustloova akti andmata jätmine või välisleping oli taotluse esitamise ajal vastuolus põhiseadusega;

5¹) anda seisukoha, kuidas tõlgendada põhiseadust koostoimes Euroopa Liidu õigusega;

6) jätta taotluse rahuldamata.

(2) Jõustumata õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamise korral akt ei jõustu.

(3) Välislepingu või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamise korral on välislepingu sõlminud organ kohustatud sellest võimaluse korral väljuma või algatama välislepingu denonsseerimise või selle muutmise viisil, mis tagaks selle kooskõla põhiseadusega. Põhiseadusega vastuolus olevat välislepingut siseriiklikult ei kohaldata.

[RT I 2005, 68, 524- jõust. 23.12.2005]

3. peatükk

KAEBUSED RIIGIKOGU, RIIGIKOGU JUHATUSE JA VABARIIGI PRESIDENDI OTSUSTE PEALE

§ 16. Kaebus Riigikogu otsuse peale

Isik, kes leiab, et Riigikogu otsusega on rikutud tema õigusi, võib esitada Riigikohtule taotluse tühistada Riigikogu otsus.

§ 17. Kaebus Riigikogu juhatuse otsuse peale

Riigikogu liige, asendusliige või fraktsioon, kes leiab, et Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 13 lõike 2 punktis 2, 2¹, 3 või 4 või Riigikogu liikme staatuse seaduse §-s 13 või 14 nimetatud Riigikogu juhatuse otsusega on rikutud tema õigusi, võib esitada Riigikohtule taotluse tühistada Riigikogu juhatuse otsus.

[RT I, 07.03.2019, 1- jõust. 17.03.2019]

§ 18. Kaebus Vabariigi Presidendi otsuse peale

Isik, kes leiab, et Vabariigi Presidendi otsusega ametiisiku ametisse nimetamise või ametist vabastamise kohta on rikutud tema õigusi, võib esitada Riigikohtule taotluse tühistada Vabariigi Presidendi otsus.

§ 19. Kaebuse esitamise tähtaeg

Kaebuse Riigikogu, Riigikogu juhatuse või Vabariigi Presidendi otsuse peale võib Riigikohtule esitada 10 päeva jooksul otsuse jõustumisest arvates.

§ 20. Kaebuse sisu- ja vorminõuded

(1) Kaebus esitatakse põhistatult ja selles märgitakse:

- 1) andmed kaebuse esitaja kohta;
- 2) andmed vaidlustatava otsuse kohta;
- 3) selgelt väljendatud taotlus;
- 4) kuidas vaidlustatav otsus rikub kaebuse esitaja õigusi.

(2) Kaebus allkirjastatakse esitaja poolt ning sellele lisatakse vaidlustatava otsuse tekst ja muud kaebuse aluseks olevad dokumendid.

[RT I 2005, 39, 308- jõust. 01.01.2006]

§ 20¹. Puuduste kõrvaldamine ning kaebuse tagastamine läbivaatamatult

(1) Kui kaebus ei vasta § 20 lõigetes 1 ja 2 sätestatud nõuetele ja selles on kõrvaldatavaid puudusi, annab Riigikohus kaebuse esitajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Kui kaebuse esitaja ei ole määratud tähtjaks puudusi kõrvaldanud, tagastab Riigikohus kaebuse läbivaatamatult selle esitajale.

(2) Kaebus tagastatakse läbivaatamatult selle esitajale, kui kaebuse läbivaatamine ei kuulu Riigikohtu pädevusse.

(3) Kaebus tagastatakse läbivaatamatult selle esitajale, kui vaidlustatav otsus ei saa rikkuda kaebuse esitaja õigusi ja kaebus on seetõttu ilmselgelt põhjendamatu.

[RT I 2005, 39, 308- jõust. 01.01.2006]

§ 21. Menetlusosalised

(1) Menetlusosalised kaebuse läbivaatamisel Riigikohtus on kaebuse esitaja ja otsuse teinud organ.